

Wiesław MUSIAŁ*

Justyna BARCZYK**

Jan ZUKOVSKIS***

BARIERY I SZANSE ROZWOJU DROBNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH W POLSCE I NA LITWIE W OCENACH EKONOMISTÓW

Zarys treści: W opracowaniu poruszono problem barier i możliwości rozwoju przedsiębiorczości w Polsce i na Litwie. Symetryczne badania w formie wywiadu przeprowadzono wśród 50 pracowników naukowych – ekonomistów z Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie i Kowna. Wyniki badań wykazały, że główne bariery rozwoju przedsiębiorstw w Polsce dotyczą bardzo wysokich składek emerytalnych, które płacą przedsiębiorcy, a także skomplikowanego systemu płatności podatku VAT. Respondenci z Litwy wskazywali na złe warunki ekonomiczne na obszarach wiejskich i związane z nimi: bezrobocie i ubóstwo niektórych mieszkańców wsi. Z drugiej strony w Polsce duże perspektywy rozwoju przedsiębiorczości widoczne były w otwarciu rynków wschodnich i wsparciu małych przedsiębiorstw ze środków unijnych. Na Litwie szanse takie zostały wskazane w profesjonalnym doradztwie i wykorzystaniu funduszy pomocowych UE.

Słowa kluczowe: mała przedsiębiorczość, bariery i szanse dla przedsiębiorczości, porównanie warunków Polski i Litwy.

* Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

** Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

*** Uniwersytet Aleksandrasa Stulginskisa

Wprowadzenie

W Unii Europejskiej około 82 miliony ludzi zamieszkuje tereny wiejskie, co oznacza, że co czwarty obywatel tego obszaru gospodarczego i politycznego mieszka na wsi o zwartej lub rozproszonej zabudowie¹. Jednak w krajach członkowskich proporcje pomiędzy ludnością wiejską a miejską są wysoce zróżnicowane. Na Malcie odsetek mieszkańców terenów nieurbanizowanych jest zerowy, gdyż kraj posiada wyłącznie obszary sklasyfikowane jako miejskie, a w Luksemburgu, obszary miejskie i wiejskie są współmierne terytorialnie. Polska w rankingu urbanizacji demograficznej zajmuje 21 miejsce z 40-procentowym odsetkiem ludności wiejskiej, która zamieszkuje szacunkowo 90% powierzchni całego kraju. W statystyce tej Litwa uplasowała się na 25 pozycji z mieszkańcami wsi stanowiącymi około 47% całej populacji, a obszary wiejskie zajmują w przybliżeniu 80% terytorium państwa². Tak więc Polska i Litwa charakteryzują się dość podobnym udziałem ludności wiejskiej w całej populacji.

Obszary wiejskie w krajach Unii Europejskiej już od kilku dziesięciu lat zamieszkałe są przez ludność, która utrzymuje się głównie z pozarolniczych źródeł dochodów, a udział dochodów z rolnictwa nadal, choć obecnie już wolniej spada. Ponadto obserwowany jest ciągły a nawet postępujący spadek znaczenia rolnictwa w gospodarce narodowej. Wskazuje to na ważność wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich rozwijanego głównie w kierunkach niezwiązanych z sektorem agrobiznesu³. Także w literaturze przedmiotu wielofunkcyjność wsi, dezagraryzacja i alternatywne dochody ludności wiejskiej są dużym obszarem opisu i analiz⁴. Jednak rozwój gospodarczy obszaru jest możliwy jedynie wtedy, gdy mieszkają na nim osoby twórcze, przedsiębiorcze⁵. Dlatego też siłą napędową rozwoju na obszarach wiejskich powinna być przedsiębiorczość zarówno rolnicza, rozumiana jako podtrzymywanie, unowocześnianie i rozwój produkcji rolniczej, ale także zróżnicowana pod względem

¹ World Bank <https://data.worldbank.org>

² *Urban Europe Statistics on cities, towns and suburbs*, Eurostat 2016.

³ D. Zając, *Znaczenie pozarolniczej działalności gospodarczej rolników w procesie wielofunkcyjnego rolnictwa, obszarów wiejskich*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 41-60.

⁴ W Musiał, T. Wojewodziec, *Bariery przemian agrarnych w rolnictwie polskim – poszukiwanie rozwiązań innowacyjnych (w:) Problemy rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej w pierwszej dekadzie członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, PTE, Warszawa 2015, s. 91-109.

⁵ J. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa 1960.

branż i skali przedsiębiorczości pozarolniczej, na co wskazują, także doświadczenia wysokorozwiniętych krajów członkowskich UE⁶.

Celem opracowania jest analiza porównawcza i ocena barier i szans w zakresie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich na Litwie i w Polsce. Podjęto, także próbę przedstawienia oraz perspektyw, w zakresie podejmowaniu i prowadzeniu działalności pozarolniczej. Opracowanie zostało oparte o opinie naukowców – nauczycieli akademickich, którzy poprzez swoją pracę wpływają na kształtowanie się postaw młodych ludzi.

Materiały i metodyka

Badania zostały realizowane przez pracowników Zakładu Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa Instytutu Ekonomiczno-Społecznego Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie oraz Instytut Przedsiębiorczości i Rozwoju Obszarów Wiejskich Uniwersytetu Aleksandra Stulginskisa w Kownie. Materiał źródłowy uzyskano poprzez badania w formie autorskiego pogłębionego ankietywywiadu przy wykorzystaniu kwestionariusza. Zostały one przeprowadzone wśród 50 pracowników naukowych, w tym po 25 na Litwie i tyleż samo po stronie polskiej. Podmiotem badań byli pracownicy naukowcy, którzy w swojej pracy zawodowej zajmują się problematyką szeroko rozumianej ekonomii oraz zarządzania, oraz bezpośrednio lub pośrednio odnoszą swoje badania, analizy i oceny do przedsiębiorczości i problemów rozwoju obszarów wiejskich. Respondenci ocenili wybrane aspekty formalne, prawne, ekonomiczne oraz instytucjonalne w zakresie rozpoczynania nowej działalności gospodarczej oraz jej prowadzenia w warunkach rynkowych. Ponadto wskazali główne motywy, które zachęcają mieszkańców wsi do pracy na własny rachunek, przedstawili także bariery, które w istotny sposób utrudniają rozwój przedsiębiorczości nierolniczej. Podczas badań pozyskano również opinie na temat szans rozwoju indywidualnej działalności gospodarczej, których wykorzystanie może przynieść sukces ekonomiczny i poprawę warunków życia na wsi.

Dla celów delimitacji zastosowano definicję obszarów wiejskich zaproponowaną przez Unię Europejską, w której przyjęto, że są to obszary, na których gęstość zaludnienia nie przekracza 300 os/km² i jest zamieszkiwany przez mniej niż 5 tys. osób. Natomiast podregion przeważająco wiejski występuje wtedy,

⁶ M. Kłodziński, *Przedsiębiorczość wiejska na przykładzie województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego*, (w:), *Czynniki rozwoju obszarów wiejskich w gospodarce opartej na wiedzy*, (red. nauk.) W. Musiał, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Kraków 2010, s. 69-78; M. Hyski, *The role and importance of the gmina in tourism policy in Poland*, „SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION”, Proceedings of the International Scientific Conference, Volume VI, May 25th-26th, 2018, s. 188-199.

gdy odsetek ludności zamieszkującej obszar wiejski oceniany na poziomie NUTS 3 przekracza 50 proc.⁷.

Diagnoza szans i barier rozwoju przedsiębiorczości

Szanse rozwoju przedsiębiorczości obejmują z reguły szerokie spektrum czynników natury politycznej, makro i mikroekonomicznej, ale także o charakterze behawioralnym. Również oceny i opinie w zakresie stanu i rozwoju przedsiębiorczości w danym kraju, regionie, czy też branży są uwarunkowane wieloaspektowo⁸. Zapewne inaczej do wielu kwestii odnoszą się sami przedsiębiorcy uczestniczący czynnie w prowadzeniu firm, odmienne poglądy mogą mieć przedstawiciele administracji, czy samorządów, pracownicy otoczenia instytucjonalnego drobnego biznesu, czy też pracownicy naukowcy prowadzący badania i dydaktykę z zakresu szeroko pojętej ekonomii, finansów, czy zarządzania.

W badaniach wzięło udział 50 pracowników naukowych, po 25 z Polski i z Litwy, którzy prowadzą zajęcia dla studentów kierunków ekonomia i zarządzanie w uniwersytetach rolniczych, w Krakowie i Kownie. Byli to pracownicy o zróżnicowanym poziomie formalnego zaawansowania rozwoju naukowego, a więc magistrowie i doktorzy, która to grupa stanowiła w Polsce 64% próby a na Litwie 40%. Pozostali pracownicy tj. odpowiednio 36% i 60% byli doktorami habilitowanymi lub profesorami mianowanymi (tab. 1).

Tabela 1. Identyfikacja respondentów

Wyszczególnienie	Polska	Litwa
Liczba	25	25
Wiek (lata)	46	51
Udział mężczyzn	52	44
Wykształcenie (w %)		
magister, doktor	64	40
doktor habilitowany, profesor*	36	60

*) Na Litwie od 28 sierpnia 2009 r. stopień doktora habilitowanego nie jest już nadawany

Źródło: badania własne, 2018 r.

⁷ *Research for AGRI Committee – The role of the EU's Common Agricultural Policy in creating rural jobs*, European Parliament 2016.

⁸ M. Gancarczyk., J. Gancarczyk, *Czynniki rozwoju przedsiębiorczości w województwie małopolskim*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2008, s. 16-17.

Średni wiek respondentów wynosił dla próby polskiej 46 lat a litewskiej 51 lat, a udział mężczyzn wynosił odpowiednio 52% i 44%. Tak, więc badane próby były nie tylko tożsame ilościowo, ale zbliżone również pod względem cech respondentów tj. wieku, płci i wykształcenia.

W pierwszej kolejności respondenci mieli za zadanie ocenić makroekonomiczne bariery rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej w swoich krajach.

Tabela 2. Główne makroekonomiczne bariery rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w ocenach respondentów w odsetkach*

Wyszczególnienie	Polska			Litwa		
	mgr, dr	dr hab., prof.	razem	mgr, dr	prof.	razem
Polityka międzynarodowa (światowa)	0	0	0	4	4	8
Integracja z UE	12	0	12	4	8	12
Polityka gospodarcza kraju	48	32	80	0	36	36
Polityka władz regionalnych	24	8	32	12	20	32
Dekoniunktura gospodarcza	8	16	24	24	20	44
Bezrobocie i ubóstwo	8	16	24	12	24	36
Patologie społeczne	8	0	8	12	16	28
Inne	4	4	8	8	12	20
Ogółem	112	76	188	76	140	216

*) Respondenci mogli wybrać maksymalnie trzy odpowiedzi, stąd sumaryczny udział procentowy przekracza 100%

Źródło: badania własne, 2018 r.

Korzystając z spektrum odpowiedzi zawartych w ankietach, w tym pytania otwartego dokonywali wyboru maksymalnie trzech wskazań (tab. 2). Najwięcej wskazań w zakresie barier rozwoju przedsiębiorczości w Polsce odnosiło się do kształtowania mało przyjaznej dla biznesu „polityki gospodarczej kraju”, a więc rozwiązań legislacyjnych i praktyki ich stosowania wynikających z prawa krajowego. Odpowiedź taką wybrało aż 80% respondentów, przy czym w grupie młodych pracowników naukowych 48% a doktorów habilitowanych i profesorów 32% wskazań. Także krytycznie odnieśli się respondenci do „polityki władz regionalnych” w zakresie wspierania, czy też czynienia przyjaznych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości – 32% wskazań ogółem, w tym 24% w grupie pracowników naukowych młodszych i 8% starszych pracowników naukowych. Jako istotne bariery rozwoju przedsiębiorczości wskazano, także w Polsce na dekonunkturę gospodarczą – 24% respondentów ogółem i bezrobocie oraz ubóstwo, także 24% ogółem. Biorąc pod uwagę realia gospodarek europejskich tj. obszaru UE, w tym Polski i Litwy tj. które obecnie mają dobrą,

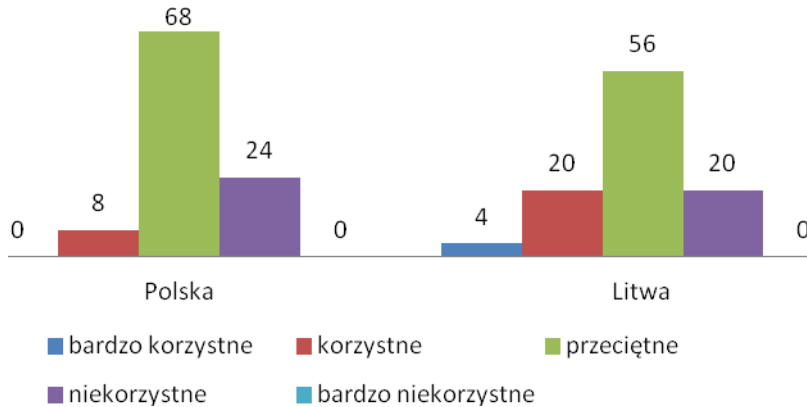
czy nawet bardzo dobrą koniunkturę dość trudno o jednoznaczną interpretację takiego wyniku oceny. Odpowiedź taką w Polsce wybrało 24% respondentów, a na Litwie aż 44% (najwyższy udział z kategorii odpowiedzi), można ostrożnie interpretować jako wskazanie na trudności w wpisywanie się drobnych podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na wsi w rynek produkcji, czy usług, a stąd słabe uczestniczenie w korzyściach tego stanu dla rozwoju firm jakie przynieść powinno ożywienie, czy rozkwit cyklu koniunkturalnego.⁹ Na drugim miejscu wskazanym przez pracowników naukowych Litwy znalazła się niekorzystna dla przedsiębiorców „polityka gospodarcza kraju” 36% wskazań (wyłącznie starsze grupy pracowników) oraz „bezrobocie i ubóstwo” (także 36%), które kreują mały lub bardzo ograniczony popyt rynkowy, a stąd nie sprzyja lub nawet hamuje rozwój lokalnej przedsiębiorczości np. w sferze handlu, czy szeroko rozumianych usług. Najmniejszy udział wskazań odnieśli respondenci do barier przedsiębiorczości, które wynikają z polityki międzynarodowej (czy światowej), a w obszarze tym mieści się zarówno globalizacja rynków jak też protekcyjność gospodarczy, czy też wzajemne relacje np. UE-USA. Na kwestie te zwróciło uwagę 8% respondentów na Litwie a respondenci polscy nie wskazywali wogóle takich uwarunkowań. Obszary wiejskie, zwłaszcza te, w których udział sektora rolnego państwowego, czy spółdzielczego jest duży a nawet dominujący były i często są nadal znacząco zagrożone różnego rodzaju patologiami społecznymi. Stan taki nie sprzyja a nawet wyhamowuje rozwój drobnej przedsiębiorczości, na co zwróciło uwagę 20% respondentów na Litwie i 8% w Polsce.

Rozwijając ocenę makroekonomicznych uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich niemal zawsze, w pierwszej kolejności pojawia się ocena polityki gospodarczej realizowanej poprzez instrumenty o charakterze fiskalnym. To opodatkowanie biznesu oraz obowiązkowe płatności, w tym głównie składki ubezpieczeniowe stanowią najważniejsze mierniki stosunku państwa do przedsiębiorców, zwłaszcza prowadzących małe firmy. Przyjazny system podatkowy, to także sposób na ograniczenie szarej strefy w gospodarce, która w Polsce, zwłaszcza południowej ma swoją silną pozycję i długą tradycję.

Rozpatrując ocenę opodatkowania małych firm, w aspekcie formy opodatkowania i wysokości płaconych podatków, gdy oceny tu rozpatrywano łącznie i oceniane poprzez pięć kategorii ocen wyniki wskazują, że wyraźnie uwidacznia się przewaga wskazań „przeciętne” (rys. 1).

⁹ A. Płonka, *Farm Owners' Interventions During Economic Crisis*, Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia 2017.

Rysunek 1. Ocena opodatkowania małych firm w aspekcie jego formy i wysokości rozpatrywanych łącznie (w %)

Źródło: opracowanie własne, 2018 r.

Respondenci z Polski wybrali taką ocenę w sposób dominujący 68%, a z Litwy 56% wskazań. O ile w Polsce nie zaobserwowano wskazań, które można określić jako skrajne tj. warunki opodatkowania „bardzo korzystne” to na Litwie 4% respondentów oceniło, że są one bardzo korzystne. Jednocześnie litewscy pracownicy naukowcy wskazali na bardziej spolaryzowane oceny tj. 20% oceniło warunki te, jako korzystne i tyleż samo, jako niekorzystne. Analogiczne wskazania dla Polski były bardziej sceptyczne (krytyczne) i wynosiły 24% oceny niekorzystne i 8% korzystne.

Podatki płacone przez drobnych przedsiębiorców mają z reguły ważne dla gospodarki funkcje fiskalne stanowiące wpływy do budżetów centralnych i lokalnych. Mają także istotny wpływ na funkcjonowanie firm uzyskiwanie obrotów, czy zysków. Także system ubezpieczeń emerytalnych i zdrowotnych ma bardzo ważny wpływ na rozwój i funkcjonowanie przedsiębiorców w sferze legalnego obrotu. Składki emerytalno-rentowe (i płatności pochodne), a także składki płacone na ubezpieczenie zdrowotne stanowią często dla drobnych przedsiębiorców znaczące obciążenie, a stąd są przez nich zwykle odbierane jako obciążenia *quasi* podatkowe. Wśród podatków i płatności obowiązkowych płaconych przez drobnych przedsiębiorców w Polsce i na Litwie najwięcej negatywnych wskazań respondenci odnosili do dwóch rodzajów podatku. W Polsce był podatek VAT, który z racji komplikacji systemu i częstych w nich zmian w opinii 48% respondentów ma najsilniejszy, negatywny wpływ na rozwój drobnego biznesu. Na drugim miejscu wskazano, że istotnym problemem jest także w różnorodnej formie płacony podatek dochodowy 32% wskazań. Na Litwie oceny te są niejako odwrócone 60% wskazań dotyczyło negatywnego

oddziaływanie podatku dochodowego a 32% wskazań na VAT. Jednocześnie bardziej krytyczni, w tym zakresie w Polsce są respondenci młodzi pracownicy naukowi (mgr, dr) a na Litwie profesorowie (40% podatek dochodowy, 24% VAT) tab. 3.

Tabela 3. Spektrum oceny rodzaju podatków i płatności obowiązkowych niekorzystnie wpływających na rozwój drobnego biznesu (%)

Wyszczególnienie	Polska			Litwa		
	mgr, dr	dr hab., prof.	razem	mgr, dr	prof.	Razem
Podatek dochodowy	28	4	32	20	40	60
VAT	32	16	48	8	24	32
Składka emerytalna	24	32	56	16	12	28
Ubezpieczenie zdrowotne	20	4	24	0	4	4
Podatek lokalny	8	8	16	0	8	8
Inne	0	4	4	4	4	8
Ogółem	112	68	180	48	92	140

Źródło: badania własne, 2018 r.

W przypadku Polski pierwszym, najwyżej negatywnie oddziałującym instrumentem obciążającym finansowo przedsiębiorców jest obowiązkowa składka emerytalna, na którą wskazało 56% respondentów. Płatność tą sklasyfikowali na trzecim miejscu 28% respondenci z Litwy tj. po obciążeniu podatkiem dochodowym, który wskazało 60% respondentów i podatku VAT 32%. Składki na ubezpieczenie zdrowotne stanowią w polskim systemie obciążeń obowiązkowym istotną rolę, co podkreśliło 24% respondentów a na Litwie 4%.

Choć samorządom lokalnym przypisuje się dużą rolę w zakresie kształtowania dobrego klimatu inwestycyjnego i przyjaznych warunków dla prowadzenia biznesu, to jednak są także odbiorcami podatków w znacznej mierze kształtowanych lokalnie¹⁰. Ich niski poziom w porównaniu z gminami sąsiednimi może mieć znaczenie stymulujące, zwłaszcza dla lokalizacji drobnego biznesu, lub też zniechęcające. Jednakże jest on w warunkach polskich oceniany jako relatywnie słaby instrument kreacji lokalnej polityki inwestycyjnej¹¹. Prowa-

¹⁰ D. Zuzek, *Rola sektora małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów cennych przyrodniczo*, wyd. Stowarzyszenie Naukowe Instytutu Gospodarki i Rynku, Kraków 2015, s. 44-49.

¹¹ A. Płonka, T. Wojewodziec, *Rozwój przedsiębiorczości w gminie a stawki podatku od nieruchomości*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 2011, nr 167, s. 289-297.

dzone badania potwierdziły ograniczone negatywne oddziaływanie podatków lokalnych, na które w Polsce wskazało 16% respondentów a na Litwie 8%. Poza szerokim spektrum oceny barier w zakresie rozwoju dobrej przedsiębiorczości respondenci wskazywali na liczne pola ocen, które stanowią szanse jej rozwoju, czy też wzmocnienia. Wśród uwarunkowań określonych jako makroekonomiczne najliczniej odnosiły się w Polsce do lepszego otwarcia rynków na „wschód” 56% wskazań. Natomiast na Litwie najliczniej zwrócono uwagę na szanse związane ze wsparciem rozwoju przedsiębiorczości transferowania Unii Europejskiej 44% wskazań (tab. 4).

Tabela 4. Główne szanse rozwoju firm w ujęciu makroekonomicznym w ocenach respondentów

Wyszczególnienie	Polska			Litwa		
	mgr, dr	dr hab., prof.	razem	mgr, dr	prof.	razem
Globalizacja i otwarcie na świat	28	12	40	20	4	24
Integracja z UE	24	8	32	16	24	40
Otwarcie rynków na „wschód”	32	24	56	8	28	36
Zmiana polityki ekonomicznej państwa	4	8	12	4	36	40
Wsparcie biznesu środkami z UE	16	16	32	20	24	44
Brak stabilności	4	0	4	4	0	4
Inne (jakie?)	0	0	0	4	0	4
Ogółem	108	68	176	76	116	192

Źródło: badania własne, 2018 r.

Na drugiej i kolejnych; trzeciej i czwartej pozycji wskazań w Polsce znalazły się szanse związane z globalizacją 40% wskazań i kolejno związane z integracją europejską 32% i wsparciem biznesu środkami pomocowymi UE – także 32% wskazań. Należy także zwrócić uwagę, że na szanse związane z globalizacją i integracją europejską zdecydowanie częściej wskazywali młodzi pracownicy naukowcy (mgr, dr) aniżeli doktorzy habilitowani i profesorowie. Respondenci z Litwy jako drugoplanowe i trzecioplanowe szanse rozwoju firm oceniane w ujęciu makroekonomicznym wskazali integrację z UE (40 %) oraz zmiany polityki ekonomicznej – także 40% a dopiero na czwartym miejscu otwarcie rynków „na wschód”. Tak, więc widoczne są w tym zakresie znaczące różnice pomiędzy ocenami wyrażonymi przez respondentów z Polski i z Litwy, przy czym duże wspólne pola oceny szans drobnego biznesu dotyczy integracji europejskiej i możliwości wspierania rozwoju firm funduszami UE.

Drobne firmy zlokalizowane na obszarach wiejskich upatrują także szanse w zakresie zachowania trwałości firmy, jej rozwoju, czy też poprawy efektywności, czy zyskowności w różnych uwarunkowaniach, czy dostosowaniach o charakterze mikroekonomicznym. Respondenci z Polski wskazywali, że najważniejszą rolę w tym zakresie ma doradztwo dotyczące skutecznego aplikowania o środki pomocowe UE – 64% wskazań (tab. 5).

Tabela 5. Główne szanse rozwoju firm w ujęciu makroekonomicznym

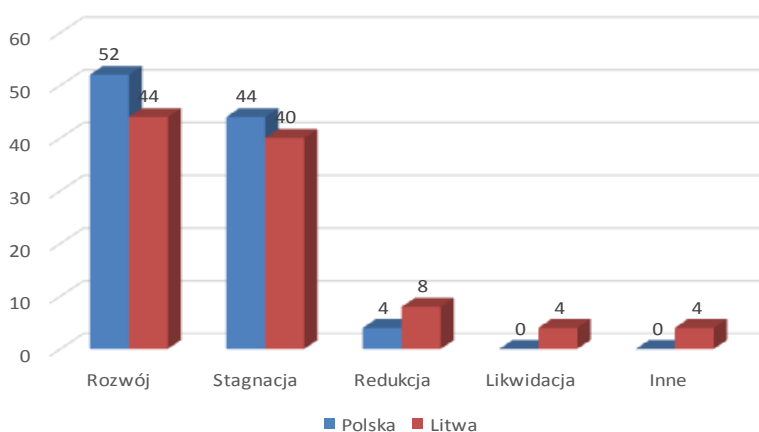
Wyszczególnienie	Polska			Litwa		
	mgr, dr	dr hab., prof.	razem	mgr, dr	prof.	razem
Doradztwo prawne	4	8	12	12	32	44
Doradztwo podatkowe	32	20	52	16	8	24
Doradztwo technologiczne	12	8	20	8	0	8
Doradztwo inwestycyjne	20	4	24	20	36	56
Doradztwo w zakresie korzystania ze środków pomocowych UE	36	28	64	4	12	16
Szkolenia biznesowe	16	4	20	12	24	36
Gminne (środowiskowe) stowarzyszenia i kluby biznesowe	0	0	0	4	0	4
Ogółem	120	72	192	76	112	188

Źródło: badania własne, 2018 r.

Na drugiej pozycji wskazano szanse jakie dla biznesu dać może dobre doradztwo podatkowe 52% wskazań. Doradztwo inwestycyjne i technologiczne wskazało odpowiednio 24% i 20% respondentów. Co piąty respondent (20%) znaczącą szansę dla rozwoju drobnej przedsiębiorczości na wsi upatruje w szkoleniach adresowanych do przedsiębiorców. Nieco inaczej oceny szans rozwoju firm ocenili respondenci litewscy. Na pierwszym miejscu wskazano, że szansę taka może dać doradztwo inwestycyjne – 56% wskazań, przy czym 36% z tej puli przypada na wskazania starszych pracowników naukowych. Kolejne wskazania szans rozwoju dotyczą poprawy doradztwa prawnego dla drobnego biznesu (tu chodzi o doradztwo niekomercyjne) – 44% wskazań oraz szkolenia biznesowe 36%. W przeciwieństwie do oceny respondentów z Polski doradztwo podatkowe na Litwie nie stanowi aż tak dużej szansy na poprawę szans drobnych firm. Zapewne tu zastąpić go ma wskazane przez respondentów doradztwo prawne (44% wskazań). Niejako podsumowując tę grupę problemów badawczych są opinie wrazone przez respondentów dotyczące perspektyw rozwoju

przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w najbliższych trzech latach. Są one funkcją zarówno polityki makroekonomicznej i mikroekonomicznej państwa, w tym bardzo wrażliwej sfery danin podatkowych i pozapodatkowych jak też wpływu samorządów lokalnych na prowadzenie lokalnego biznesu (rys. 2).

Rysunek 2. Perspektywy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w przebiegu najbliższych 3 lat

Źródło: badania własne, 2018 r.

Respondenci polscy wykazali większy optymizm w zakresie perspektyw rozwoju przedsiębiorczości wskazując 52% odpowiedzi pozytywnych a respondenci litewscy 8 p.p. mniej. Podobne relacje dotyczą oceny wskazującej, że w najbliższych trzech latach nastąpi stagnacja w rozwoju przedsiębiorczości w Polsce 44% wskazań, na Litwie 40%. Odpowiedzi wskazujących, że w najbliższych 3 latach następować będzie redukcja lub/i likwidacja firm wybrało 4% respondentów z Polski i aż 12% z Litwy. Tak, więc przeprowadzone badania i oceny wskazują na lepszą perspektywę rozwoju drobnej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce niż na Litwie. Jednak wieś polska w długiej historii rozwoju opartego o samodzielną przedsiębiorczość, w sferze rolniczej w gospodarstwach rodzinnych i w inicjatywach pozarolniczych jest inna niż litewska. Na Litwie przedsiębiorczość, odpowiedzialności za swój los ekonomiczny została przerwana przez kilkudziesięcioletni okres powszechnej kolektywizacji i niemal wyłączność pracy mieszkańców wsi w charakterze pracowników najemnych.

Podsumowanie

Znajomość realiów gospodarczych i uwarunkowań w zakresie przedsiębiorczości oraz pozytywny stosunek do jej kreacji stanowi wśród ekonomistów – nauczycieli akademickich ważny atut zawodowy. Poprzez swoją pracę dydaktyczną a także inne formalne lub mniej formalne kontakty mogą oni oddziaływać na studentów i kształtować w nich postawy oraz zachowania przedsiębiorcze. Pracownicy naukowcy są także grupą społeczną o znaczącym oddziaływaniu opiniotwórczym, stąd ważne są ich oceny barier i szans rozwoju przedsiębiorczości. Przeprowadzone badania wśród pracowników naukowych – ekonomistów uczelni rolniczej w Krakowie i w Kownie wskazały zarówno na bariery jak też i znaczące różnice dotyczące szans i zagrożeń w zakresie prowadzenia i rozwoju drobnej przedsiębiorczości. Jako najistotniejsze bariery respondenci z Polski wskazywali na niekorzystną dla rozwoju drobnego biznesu politykę gospodarczą kraju oraz zbyt wysokie płacone przez przedsiębiorców składki na ubezpieczenia emerytalne oraz niekorzystny zbyt skomplikowany podatek VAT. Respondenci z Litwy w pierwszej kolejności akcentowali niekorzystną dla drobnego biznesu zlokalizowanego na obszarach wiejskich koniunkturę gospodarczą, ale także (i tu jest podobieństwo do ocen polskich) niekorzystną politykę gospodarczą i bezrobocie oraz ubóstwo (jako czynniki osłabiające rynki lokalne). W odniesieniu do niekorzystnych uwarunkowań o charakterze podatkowym w pierwszej kolejności krytyczne oceny odniesiono do opodatkowania drobnego biznesu podatkiem dochodowym a następnie podatkiem VAT.

Jako kluczowe (najistotniejsze) szanse w zakresie rozwoju przedsiębiorczości pracownicy naukowcy z Polski wskazywali „otwarcie rynków na wschód” oraz globalizację i otwarcie „na świat”. Respondenci z Litwy w pierwszej kolejności akcentowali szanse jakie ma drobny biznes poprzez jego wsparcie funduszami UE oraz szanse związane z integracją europejską i zmianą polityki państwa. Najwyżej respondenci z Polski ocenili szanse jakie może dla drobnego biznesu przynieść doradztwo w zakresie korzystania ze środków pomocowych UE a w warunkach Litwy doradztwo inwestycyjne i doradztwo prawne. Ogólna ocena perspektyw rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w analizowanych krajach wskazuje, że wyższy jest udział wskazań pozytywnych promujących rozwój 52% a na Litwie 44%. O ile w Polsce na łącznie ujmowaną redukcję i likwidację firm wskazywało 4% respondentów to na Litwie aż 12%

Bibliografia

1. Gancarczyk M., Gancarczyk J., *Czynniki rozwoju przedsiębiorczości w województwie małopolskim*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2008, s. 16-17.
2. Hyski M., *The role and importance of the gmina in tourism policy in Poland*, "SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION", Proceedings of the International Scientific Conference, Volume VI, May 25th-26th, s. 188-199 (ISSN 1691-5887), <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/3148>, 2018.
3. Kłodziński M., *Przedsiębiorczość wiejska na przykładzie województwa podlaskiego i warmińsko-mazurskiego*, (w:) *Czynniki rozwoju obszarów wiejskich w gospodarce opartej na wiedzy*, (red. nauk.) W. Musiał, Wyd. Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Kraków 2010, s. 69-78.
4. Musiał W., Wojewodziec T., *Bariery przemian agrarnych w rolnictwie polskim – poszukiwanie rozwiązań innowacyjnych* (w:) *Problemy rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej w pierwszej dekadzie członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, 2015, s. 91-109.
5. Płonka A., *Farm Owners' Interventions During Economic Crisis*, *Acta Scientiarum Polonorum*, Oeconomia, 2017.
6. Płonka, A., Wojewodziec, T., *Rozwój przedsiębiorczości w gminie a stawki podatku od nieruchomości*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, Wrocław 2011, nr 167, s. 289-297.
7. Zając D., *Znaczenie pozarolniczej działalności gospodarczej rolników w procesie wielofunkcyjnego rolnictwa, obszarów wiejskich*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2014, s. 41-60.
8. Zuzek D., *Rola sektora małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów cennych przyrodniczo*, Wyd. Stowarzyszenie Naukowe Instytutu Gospodarki i Rynku, Kraków 2015, s. 44-49.

BARRIERS AND OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL ENTREPRENEURSHIP IN THE RURAL AREAS OF POLAND AND LITHUANIA IN THE OPINIONS OF ECONOMISTS

The study addressed a problem of barriers and opportunities for entrepreneurship development in Poland and Lithuania. Symmetrical research in the form of an interview was conducted among 50 scientific employees – economists from the Universities of Agriculture in Krakow and Kaunas. The results of the studies have shown that the main barriers to the development of enterprises in Poland concern very high pension contributions, that are paid by the entrepreneurs, as well as a complicated VAT payment system. Moreover, the respondents from Lithuania pointed to poor economic conditions in rural areas, and related to them: unemployment and poverty of some residents of the countryside. On the other hand, in Poland big prospects for the development of entrepreneurship were seen in the opening of eastern markets and in the support of small businesses with EU funds. In Lithuania, such chances were indicated in professional consultancy and the use of EU assistance funds.

Key words: small entrepreneurship, barriers and opportunities for entrepreneurship, comparing the conditions of Poland and Lithuania.